

Ks. prof. dr hab. Edward Jarmoch

Uniwersytet Przyrodniczo- Humanistyczny

W Siedlcach

Wydział Nauk Społecznych

RECENZJA

rozprawy doktorskiej ks. mgr lic. Jakuba Wyrozębskiego pt. „KATECHEZA W TOWARZYSZENIU RODZINIE CHRZESCIJANSKIEJ . STUDIUM PASTORALNO-KATECHETYCZNE”, Lublin 2023 opracowanej pod kierunkiem ks. dr. hab. Andrzeja Kicińskiego prof. KUL

1. Znaczenie podjętego problemu naukowego

Współczesne trendy światopoglądowe, oraz zauważalne w przestrzeni publicznej „strajki kobiet” i marsze równości, kwestionują zamysł Boży względem małżeństwa i rodziny. Diagnozowanie tej rzeczywistości staje się interesującym zagadnieniem naukowo – badawczym z punktu widzenia również nauk teologicznych

Dane statystyczne, oraz wyniki badań empirycznych w wymiarze socjologiczno-psychologicznym a także wnikliwa obserwacja pastoralna, wskazują na znaczny wzrost kryzysów małżeńskich i rodzinnych. Instytucja małżeństwa i rodziny przeżywa kryzys. Bowiem systemy rodzinne są mniej spójne i trwałe, wymagają odnowy relacyjności i rozwoju osobowego , który stanowi podstawę ich rozwoju duchowości chrześcijańskiej . Relacyjność koncentruje się na rozumieniu rodziny jako systemu i przyczynia się do rozwoju osobowego . Rozwój osobowy zaś jest efektem właściwych relacji osobowych pomiędzy wszystkimi członkami rodziny, które opierają się na wzajemnym poznaniu siebie , zaufaniu, i ukierunkowaniu na Boga.

Rozprawa doktorska ks. mgr lic. Jakuba Wyrozębskiego jest właśnie próbą nakreślenia powyższego obrazu rzeczywistości, rodziny chrześcijańskiej w kontekście

dostrzegania zagrożeń, i szukania rozwiązań pastoralnych, dowartościowując rolę katechezy w towarzyszeniu rodzinie chrześcijańskiej.

Z racji na szeroki zakres bardzo ważnego i interesującego tematu, poruszane treści przez Autora w pracy, zasługują na miano rozprawy doktorskiej.

2. Ocena wartości metodologicznych i merytorycznych rozprawy doktorskiej

2.1. Dobór literatury, umiejętność analiz źródeł

Autor ukazał swój warsztat pracy naukowej poprzez wykaz bibliograficzny w postaci literatury, tekstów źródłowych. W kategorii źródeł Autor dysertacji wymienił 49 pozycji dokumentów Soboru Watykańskiego II, nauczanie papieża dokumenty Stolicy Apostolskiej, dokumenty Kościoła w Polsce. W kategorii literatury przedmiotu znajdujemy 201 pozycji o znaczącej tematyce z teologii małżeństwa i rodziny ze szczególnym uwzględnieniem tematyki katechezy. Dopelnieniem literatury przedmiotu jest literatura pomocnicza a w niej aż 285 pozycji. Całość wykazu źródeł i literatury nadają pracy charakteru poważnego opracowania w kontekście znaczenia i roli katechezy towarzyszeniu rodzinie chrześcijańskiej.

Pod względem jakościowym Autor dokonał poprawnego doboru literatury, ponadto jest ona zróżnicowana i bardzo bogata. Umiejętnie wykorzystał także najnowszą literaturę przedmiotu, odwołując się do badań empirycznych

Dobór literatury i źródeł wskazuje na szerokie spektrum poszukiwań badacza, który sięgnął do nauczania Magisterium Kościoła Katolickiego a szczególnie do *Dyrektorium o katechizacji*, zatwierdzone przez papieża Franciszka 23 marca 2020 r., stanowiące kolejny etap dynamicznej odnowy katechezy, oraz do powszechnej polskiej literatury przedmiotu .w tym względzie. Interesującą zasadą przyjętą przez Doktoranta było także wskazywanie na publikacje popularno-naukowe, co w znacznej mierze podkreśla rangę cytowanego materiału pracy.

Również ważną strategią w uwidacznianiu czytelnikowi spojrzenia na badane kwestie, było podkreślanie odmiennego stanowiska, które posiadali poszczególni cytowani autorzy (s. 29, 30, 33, 34). Także istotnym elementem w umiejętnym

opracowaniu materiału badawczego było dokonanie podsumowania we wszystkich rozdziałach pracy, poparte wnioskami, co świadczy o umiejętności oceny własnej pracy badawczej (s. 70, 110, 157-158, 208-209, 197-200). Dowartościować należy również szczegółowe wyjaśnianie użytych pojęć w tekście i w przypisach dolnych (s. 15-17, 20, 112, 168, 179).

2.2. Poprawność terminologiczna i językowa

Chociaż większość źródeł dotycząca nauczania papieży i dokumentów Stolicy Apostolskiej jest przetłumaczona na język polski, to ważnym elementem w ocenie językowej rozprawy doktorskiej jest fakt, że część literatury przedmiotu pochodzi z obszaru obcojęzycznego, co w bardzo istotny sposób ubogaca i podkreśla zaangażowanie młodego badacza. Dowartościowuje również Jego rzetelne podejście do bazy źródłowej i zgłębianie poruszanego problemu badawczego

Odnoście całości pracy, należy stwierdzić, że została przygotowana starannie w przejrzystej i logicznej strukturze. Napisana poprawnym językiem z uwzględnieniem szczegółowych znaczeń użytych pojęć. Od strony językowej i formalnej a także w zakresie stosowania przypisów bibliograficznych i odsyłaczy, recenzowaną dysertację oceniam wysoko.

2.3. Poprawność formułowania problemów

Recenzowaną dysertację doktorską można uplasować w głównym nurcie badań z dyscypliny jaką jest katechetyka, jako autonomiczna nauka praktyczna, korzystająca z osiągnięć nauk teologicznych i antropologicznych.

Autor poprawnie określił przedmiot badań, zadania i problemy badawcze. Sformułowany temat pracy wyznacza problem badawczy, który sprowadza się do ukazania katechezy „jako wielopłaszczyznowej formy głoszenia orędzia zbawienia, umożliwiającej realne towarzyszenie rodzinom chrześcijańskim w odczytanych kontekstach i uwarunkowaniach egzystencjalnych, które wpływają na rozwój lub deformację systemów rodzinnych” (s. 6-7). Problem badawczy można sprowadzić do pytania: na czym polega misja katechezy wobec rodziny we współczesnym świecie? Ukazano następujące pytania szczegółowe: jakie są współczesne konteksty życia rodzinnego? Jak przedstawia się współczesne nauczanie Magisterium Kościoła na temat małżeństwa i rodziny? Na czym powinna polegać rola aktywnych podmiotów

katechezy w rodzinie? Jakie są zakresy katechezy rodzinnej? Tak ujęty problem i zadania badawcze pozwalają szerzej ukazać aktualność i „potrzebę rozwoju a także praktyczne sposoby realizacji systemowej i systematycznej katechezy rodzinnej” (s. 14). Problem badawczy jest rozwijany przy pomocy paradygmatu pastoralnego <geneza, wykład, ocena>.

2.4. Trafność doboru metod i narzędzi badawczych, umiejętność ich zastosowania

Doktorant poprawnie wykorzystał teoretyczne i empiryczne metody badawcze. W procesie badawczym dokonał metody analizy materiałów źródłowych. W swojej dysertacji stosował także metody syntezy, indukcji, dedukcji, oraz metody krytycznej interpretacji tekstów.

Autor wykazał się dobrą znajomością metodyki badań. Zastosowane metody zostały poprawnie dobrane i zapewniły realizację zakładanych zadań badawczych.

2.5. Ocena układu pracy i struktury treści

Opiniowana praca doktorska ma status studium pastoralno-katechetyczne. Rozprawa składa się z 256 stron i 657 przypisów. Treść ukazano w czterech rozdziałach poprzedzonych wykazem skrótów, wstępem i zakończeniem oraz wykazem bibliograficznym.

Rozdział pierwszy (strony 23-70) „Współczesne konteksty życia rodziny”, Doktorant przedstawia złożoność i wielowymiarowość aktualnych kontekstów życia rodziny. Dokonuje analizy kontekstów antropologiczno-kulturowych. i wskazuje na trendy kulturowe, „mające na celu przededefiniowanie podstawowych pojęć antropologicznych” (s. 38). Następnie ukazuje rzeczywistość społeczno-ekonomiczną w której funkcjonują systemy rodzinne, zwracając uwagę na kwestię demografii i niekorzystne przemiany demograficzne oraz migracje zarobkowe. Wskazuje także na rozwiązania systemowe, dowartościowując *Katechezy z migrantami*. Porusza kwestię osób starszych, emerytów i problemy osób z niepełnosprawnością. Z tymi problemami boryka się współczesna rodzina. Dochodzą również do niej wyzwania psychologiczne związane z relacjami interpersonalnymi i wzajemnym oddziaływaniem członków rodziny. Wiele osób doświadcza przemocy w rodzinie, boryka się z różnymi uzależnieniami i zaburzeniami emocjonalnymi.

W drugim rozdziale (s. 71-110) „Rodzina w Bożym planie przedmiotem katechezy” Autor podkreśla że rodzina jest z ustanowienia Bożego i przybliża zamysł Boży względem niej. Dowartościowuje podniesienie małżeństwa przez Chrystusa do godności sakramentu. Miłość małżeńska jest ściśle złączona z miłością Bożą. Zwraca szczególną uwagę na istotne jego przymioty tj. jedność i nierozzerwalność małżeńską. Podkreślają one rolę jakości i świętości tego powołania, jako sakramentalnego przymierza małżeńskiego z Bogiem. Wierność małżeńska staje się przymiotem tej sakramentalnej relacji. Następnie ukazuje doktrynę chrześcijańską, wyrażoną w nauczaniu Magisterium Kościoła, dotyczącą małżeństwa i rodziny, którą otacza Kościół w działalności duszpasterskiej. Szczególnie poprzez katechezę która ma swoje źródło w Objawieniu, Kościół otacza opieką małżeństwo i rodzinę, i towarzyszy jej w codziennym życiu. Rodzina jako wspólnota stanowi bazę aksjologiczną dla społeczeństwa, a rodzice są pierwszymi, naturalnymi i nie zastąpionymi wychowawcami swoich dzieci. Personalizacja każdego społeczeństwa „rozpoczyna się od holistycznego wychowania dzieci w domu rodzinnym” (s. 92). W doktrynie chrześcijańskiej, rodzina odgrywa znaczącą rolę w życiu każdego człowieka. jako pierwsza i podstawowa grupa społeczna.

W ostatnich latach możemy coraz bardziej obserwować zrelatywizowanie małżeńskiej nierozzerwalności. Dlatego poruszono problem osób żyjących w związkach nieuregulowanych, na który zwrócił uwagę papież Franciszek, odwołując się do swoich poprzedników w adhortacji apostolskiej *Amoris laetitia*. Wymaga to wskazania sposobów kościelnego towarzyszenia tym ludziom, które podejmowane są w wielowymiarowych zadaniach Kościoła w zakresie działań pastoralno-katechetycznych. Duszpasterska troska małżeństw niesakramentalnych „powinna być związana z budzeniem rodzicielskiej wrażliwości, połączonej z troską o katolickie wychowanie dzieci (s. 108).

W rozdziale trzecim (s. 111-158) „Rodzina aktywnym podmiotem katechezy”, Doktorant zwraca szczególną uwagę na rodziców, chrzestnych i dziadków, którzy stanowią aktywne podmioty katechizacji rodzinnej. Rola matki która poprzez swoją dojrzałość i macierzyństwo jest istotna i nie zastąpiona w wychowaniu, które jest długotrwałym procesem, scala ona dwa zależne od siebie podmioty (matka-dziecko). W okresie prenatalnym poprzez więzi, kształtuje sumienie dziecka i jest niezastąpiona w następnych fazach rozwoju i wzrastaniu dziecka, zaspakajając jego potrzeby. W

perspektywie personalistycznej, Bóg zawiera każdego człowieka matce, która buduje z dzieckiem zażyłą relację miłości, kształtując osobowość dziecka i duchowość, wpływając na jego koherentny rozwój.

Z kolei rola ojca od samego początku różni się od roli matki. Nie ma bliskości więzi z dzieckiem w fazie prenatalnej, lecz jego zadaniem jest wspieranie matki. Z chwilą narodzin dziecka jego ojcowska rola „przyczynia się do urzeczywistniania i realizowania potrzeb rodziny w poszczególnych okresach rozwojowych potomka” (s. 112). Bierze świadomą odpowiedzialność za dziecko i angażuje się w proces wychowawczy swoich dzieci., stawiając rozsądne wymagania, i z miłością je egzekwując. Stara się być autorytetem dla dziecka, poprzez osobiste świadectwo życia i praktykowanie wiary na co dzień. „Przykład ojca stojącego w kolejce do konfesjonału jest dla dzieci żywym świadectwem wiary” (s. 141).

Oboje rodzice stają się najważniejszymi podmiotami rodzinnej katechezy dla swoich dzieci. Rola matki w katechezie rodzinnej wiąże się z bliskością bycia z dzieckiem, jego opieką i miłością, aby w tych z relacjach, łatwiej było przekazać wiarę i kształtować morale dziecka. Z kolei rola ojca w katechezie rodzinnej wyraża się w płaszczyźnie emocjonalnej i duchowej. Jest on odpowiedzialny za przekazanie dzieciom właściwego obrazu Boga Ojca.

Rodzice poprzez osobisty przykład tworzą klimat „domowego Kościoła”. Przekazują dzieciom system norm, wartości zachowań i wiarę. W katechizacji rodzinnej dziecko poznaje i doświadcza bliskości Boga, szczególnie w praktyce życia modlitewnego i liturgiczno-sakramentalnego.

Z kolei rodzice chrzestni i dziadkowie, wspierają rodziców naturalnych i pełnią rolę pomocniczą w katechezie rodzinnej. Rola rodziców chrzestnych w katechezie rodzinnej ściśle łączy się z sakramentem chrztu, którzy zobligowali się do przekazania wiary i towarzyszeniu dziecku w chrześcijańskim wtajemniczeniu. Sami muszą żyć zgodnie z wiarą katolicką, być religijni i względem dziecka dawać osobiste świadectwo wiary, aby być duchową podporą dla swoich chrześniaków. Natomiast dziadkowie, poprzez osobistą więź z własnymi dziećmi, uczestniczą w życiu rodzinnym młodego pokolenia, przekazując swoją mądrość i życiowe doświadczenie. Pełnią niezastąpioną rolę w przekazywaniu orędzia zbawienia w rodzinie, czuwając nad właściwym funkcjonowaniem systemu rodzinnego. Autor przybliży typologię

bycia dziadkiem i babcią , analizując szczegółowo pięć stylów: styl formalny, styl „zastępczych rodziców”, styl mądrości i życiowego doświadczenia, styl realizacji roli dziadków jako „postawa rozrywkowa” oraz styl bycia „życzliwymi Mikołajami” (s.150-151).

W czwartym rozdziale (s.159-209) „Zakres katechezy rodzinnej” Autor dokonuje praktycznej oceny realizacji katechezy rodzinnej. W procesie wychowawczym istotne miejsce katechetycznego oddziaływania stanowi rodzina, pełniąc kluczową rolę w zakresie katechezy rodzinnej. Rodzice poprzez relacje z Bogiem stają się pierwszymi wychowawcami i katechetami dzieci.

Katecheza w rodzinie która jest podstawową wspólnotą życia i miłości, dąży do prawidłowego rozwoju dziecka i wpływa na jego funkcjonowanie w przyszłości. Katecheza spełnia podstawową posługę wychowawczą, aby rozwijać wiarę dzieci. W katechezie ważny jest przekaz treści, odniesienie do konkretnej sytuacji, poprzez właściwy dobór metod. Katecheza w rodzinie wymaga dojrzałości rodziców, którzy etapami realizują zamierzone cele wychowawcze. Przekazują treści w dziedzinie nauk teologicznych i psychologiczno-pedagogicznych. Realizują funkcję królewską, aby przygotować dzieci do działalności eklezjalnej i liturgiczno-sakramentalnej. Świadomie także kształtują sferę seksualną dzieci, stosownie do wieku dziecka i jego rozwoju. Zakres katechezy w rodzinie wpisuje się także w katechezę dorosłych, która związana jest z formami katechezy pochrzcielnej.

Podmiotami wspierającymi katechezę rodzinną jest parafia i szkoła. Katecheza parafialna skierowana jest do rodzin. Katecheza małżonków i rodziców w parafii realizuje się w trzech formach: katecheza przygotowująca do przyjęcia sakramentów; zadanie przepowiadania Słowa Bożego w parafii; szeroko rozumiane poradnictwo rodzinne (s. 178).

Z kolei zadaniem katechezy rodzinnej jest przygotowanie młodzieży do życia małżeńskiego i rodzinnego w ramach przygotowania bliższego i bezpośredniego. Zmierza ono w kierunku szacunku do każdej istoty ludzkiej, dojrzałego przyjęcia sakramentu małżeństwa i formacji duchowo-katechetycznej oraz spotkań w Poradni

Życia Rodzinnego i dwukrotnego przystąpienia do spowiedzi przedślubnej. Parafialna katecheza z rodziną, formuje ją w duchu chrześcijańskim „by stawała się wspólnotą ewangelizującą we wszystkich wymiarach swojego życia” (s. 184).

4. Umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej

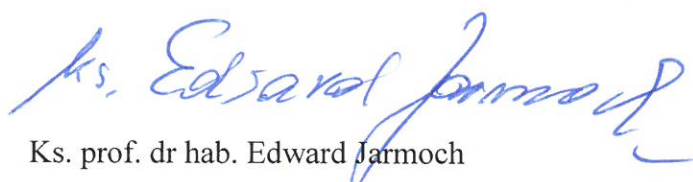
Podsumowując stwierdzam, że Autorowi udało się zrealizować poprawnie założone cele badawcze. Wykazał się ogólną wiedzą teoretyczną w zakresie katechetyki oraz wiedzą praktyczną w wymiarze pastoralnym, którą oceniam bardzo wysoko.

Dysertacja jest nowatorska, wnosi istotny wkład w rozwój katechetyki i stanowi istotną pomoc w zakresie katechezy rodzinnej. Autor posiada umiejętność samodzielnego i rzetelnego prowadzenia pracy naukowej.

5. Wniosek końcowy

Przedstawiona do recenzji dysertacja mgr lic. Jakuba Wyrozębskiego w oparciu o ustawę z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2003 r. Nr 65, poz. 595), **spełnia wymagania stawiane pracy doktorskiej**. W związku z powyższym przedstawiam wniosek o dopuszczenie jej do obrony.

Siedlce, 31 maja 2023 r.

Ks. prof. dr hab. Edward Jarmoch